

V antirevoluční době. Filosofka Ľubica Kobová o práci a solidaritě

Ľubica Kobová (1978) se ve svých textech a akademických výzkumech věnuje feminizmu, problematice práce, uspořádání společnosti nebo distribuce moci. Vyučuje genderová studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy.

Jak bychom mohli ohraničit současné vnímání práce?

V zásadě zde máme dvě krajní možnosti. Zaprvé instrumentální pojetí, kdy k práci přistupujeme pouze jako k prostředku vydělávání peněz, které nám pokryjí náklady na živobytí a zabezpečí osoby, jež jsou na nás závislé. K práci tak nemusíme mít žádný vřelý vztah a vykonáváme ji především mechanicky. Druhá možnost je, že bereme práci jako povolání a vlastní realizaci a vidíme v ní náplň své existence. V obou případech ale přistupujeme na námezdní vztah, čímž se zbavujeme vlastní svobody a odpovědnosti za to, jak naložíme se svým časem. Často se sice tvrdí, že aspirující zaměstnanec a zaměstnavatel jsou rovnými partnery v rámci vyjednávání pracovní smlouvy, ale není tomu tak. Pokud totiž člověk není rentiér či rentiérka, tak si prostředky na život obstarávat zkrátka musí. Nelze tedy mluvit o nějaké „svobodné“ pozici.

Jak by do tohoto všeho mohla zasáhnout rozšiřující se robotizace práce?

Všude kolem sebe vidíme narůstající vliv technologií, ale to ještě nemusí znamenat, že již nebude potřeba lidská síla. Na platformách typu Uber lze vidět, že cílem může být spíš jednodušší extrakce zisku. Jinými slovy: technologie nemusí zlepšovat životy lidí, ale jen zvyšovat ziskovost jednotlivých ekonomických činností.

Pokud se ovšem budeme bavit o zautomatizování některých konkrétních činností – třeba práce u továrního pásu nebo za pokladnou v supermarketu –, nese to s sebou pro danou firmu značné investice. Musí si zaplatit náročné speciální systémy, které jsou navíc náchylné ke kolapsům a ve svých počátečních fázích poruchové. Když si tedy firma spočítá, že se jí taková investice nevyplatí, protože stejného stupně produktivity může dosáhnout s manuálními pracujícími, investici pravděpodobně neudělá. Na druhou stranu pokud bude stoupat cena práce, zaměstnavatelům se nebude chtít platit vyšší mzdy a dost možná k technologiím přistoupí.

Osobně bych byla ráda technologickou optimistkou a představovala si, že roboti vše vyřeší a my budeme moci trávit svůj čas smysluplně, ale takový přístup naráží na jeden problém. Naše společnost má tak silně zažitou pracovní etiku, že není jasné, jestli bychom se bez práce, a tedy jistoty toho, čím naplníme svůj život, dokázali obejít. Jak bychom trávili svůj volný čas? Jakou činnost budeme vykonávat poté, co se vyvážeme z námezdního vztahu?

Tím vyvázáním myslíte třeba základní nepodmíněný příjem?

Ano. Ale i základní nepodmíněný příjem s sebou nese řadu rizik. Na jednu stranu představuje pro mnoho lidí pozitivní výsledek případné automatizace práce, zároveň však existuje reálné nebezpečí, že by jeho existence přinesla konec sociálního systému, jak to navrhuje různé libertariánské skupiny – konkrétně v Česku Piráti. Znamenalo by to například, že by osoba s těžkým postižením, která potřebuje péči čtyřicet hodin denně a musela by si ze základního nepodmíněného příjmu platit různé pomůcky a podobně, byla ve stejném postavení jako zdravá třicátnice.

Základní nepodmíněný příjem však můžeme brát i jako zajímavou intelektuální provokaci, protože by nás mohl zbavit představy, že jen pracující členové a členky společnosti jsou ti hodnotní, kteří si zaslouží odměnu. Také nás to nutí položit si otázku, co z nás ty plnohodnotné osoby dělá, když ne to, že jsme si schopni vydělat na důstojný život. A pokud bychom na práci nebyli závislí, čemu bychom se ve svých životech chtěli věnovat? Péči o děti, o rodiče, zahradničení nebo třeba čtení knih?

Jisté je, že pokud by někdy základní nepodmíněný příjem skutečně existoval, zvykali bychom si už od dětství na jiný druh pracovní etiky. Byly by nám kladeny otázky, v čem vidíme smysl svého života – a ne, čím si chceme v dospělosti vydělávat.

Je tedy cestou větší solidarita?

Ano, protože právě solidarita pomáhá zpochybňovat logiku zásluhovosti – *když budu víc pracovat, zasloužím si víc pozornosti a úcty* – a hledá konflikt jinde, tedy ne mezi jednotlivými zaměstnanci nebo zaměstnaneckými skupinami, ale mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Existují však mechanismy, jak solidaritu utlumit. Třeba izolací lidí, rozdělováním pracovní síly na mužskou a ženskou nebo na ty, kteří sedí v kanceláři, a ty, kteří pracují u pásu. Tato dělení, která se nám zdají „přirozená“, jde pak využít právě k řízení zaměstnanců.

Inspirativní mi v tomto směru přijde americké hnutí Fight for \$15, které bojuje za patnáctidolarovou hodinovou minimální mzdu. Lidé, kteří jsou do něj zapojeni, říkají, že dělají dostatečně dobrou práci a že si zaslouží být za ni dobře ohodnoceni. Nevidí jednotlivé frakce jako nepřátele, ale jako kolektiv, jemuž jde o stejnou věc. Ačkoli takových iniciativ existuje víc, často jde o oddělené, hlouběji neprovázané skupiny. Přitom by současná levice měla usilovat právě o propojenější mezinárodní hnutí, které by ve světě volného pohybu kapitálu a pracovních sil mohlo mít větší váhu. To souvisí také s tím, že se dnes obecně nacházíme v reakční, antirevoluční době. Nejsme schopni uvažovat nad komplexnějšími změnami ekonomického systému a namísto toho děláme jen kosmetické úpravy. Nerozumíme fungování současné společnosti, a ani o to neusilujeme.

Zdroj:

<https://www.novinky.cz/kultura/salon/452059-v-antirevolucni-dobe-filosofka-lubica-kobova-o-praci-a-solidarite.html> (2017, kráceno)